

نقش عوامل استقلال دانشگاهی در رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی The Role of University Autonomy Factors on the Ranking of European Universities

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۱۲/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۰/۲۳

Mohammad Asadi

محمد اسدی*

Abstract: Nowadays, by considering the history of academic autonomy in world's top universities, neglecting such a criteria in ranking systems is thought provoking. European University Association classified the recent concept in four factors: Organizational, Financial, Staffing and Academic. Therefore, the present study investigated the relationship between University Autonomy factors and Times Higher Education ranking of best European universities. This research is based on descriptive-correlational method. The study population consisted of all European universities which have been participated in 2011 ranking of European University Association and best European universities in 2017 ranking of THE. The sample consisted of 15 countries and 249 universities based on the data of European University Association ranking and THE ranking of best European universities. Data were analyzed through the version 24 of SPSS by using Spearman correlation and linear regression tests. There is only a significant relationship between Staffing Autonomy and THE ranking of best European universities, but based on linear regression results, university autonomy factors are good predictors of this rankings except Organizational Autonomy. Because of Financial Autonomy, Staffing Autonomy and Academic Autonomy are the appropriate indicators for ranking universities in Europe, the need for further research to develop a similar index in the ranking of European universities and its feasibility will be felt in Iranian universities.

Keywords: Staffing autonomy, Organizational autonomy, Academic autonomy, Financial autonomy, European universities, THE Ranking

چکیده: در پژوهش کنونی، رابطه عوامل استقلال دانشگاهی و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی بررسی شده است. این پژوهش مبتنی بر روش توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری شامل همه دانشگاه‌های اروپایی بود که در رتبه‌بندی انجمن دانشگاه‌های اروپایی ۲۰۱۱ و بهترین دانشگاه‌های اروپایی در رتبه‌بندی تایمز ۲۰۱۷ شرکت داشته‌اند. نمونه شامل ۱۵ کشور و ۲۴۹ دانشگاه بر اساس داده‌های رتبه‌بندی انجمن دانشگاه‌های اروپایی و بهترین دانشگاه‌های اروپایی در رتبه‌بندی تایمز بود. داده‌ها به وسیله نسخه ۲۴ نرم‌افزار SPSS از طریق آزمون‌های همبستگی اسپیرمن و رگرسیون خطی تحلیل شدند. گرچه صرفاً بین استقلال در تأمین نیرو و بهترین دانشگاه‌های اروپایی در رتبه‌بندی تایمز رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد، اما برحسب نتایج رگرسیون خطی، عوامل استقلال دانشگاهی به جز استقلال سازمانی پیش‌بینی‌کننده مناسبی برای رتبه‌بندی مذکور هستند. از آنجاکه عوامل استقلال مالی، استقلال در تأمین نیرو و استقلال علمی نشانگرهای مناسبی جهت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی هستند، نیاز به پژوهش‌های بیشتر جهت تدوین شاخص مشابهی در رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی و امکان‌سنجی آن در دانشگاه‌های ایرانی احساس می‌شود.

واژگان کلیدی: استقلال تأمین نیرو، استقلال سازمانی، استقلال علمی، استقلال مالی، دانشگاه‌های اروپایی، رتبه‌بندی تایمز.

* دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی دانشگاه کردستان (نویسنده مسئول):

(m.asadi@uok.ac.ir)

مقدمه

از نخستین روزهای تشکیل دانشگاه، استقلال یا خودگردانی همواره از اصول اساسی نهادهای آموزش عالی بوده است. رابطه میان دولت و دانشگاه‌ها مسئله مهم دیگری است که به روشن شدن چگونگی استقلال دانشگاه‌ها کمک می‌کند. دانشگاه‌ها نمی‌توانند به‌طورکلی از دولت مستقل باشند. با این وجود، یافتن توازن صحیح در روابط دانشگاه و دولت چالش عمده‌ای است (رحمانی میاندهی و نصرآبادی لواسانی، ۱۳۸۰). در نظام‌های متمرکز، تمامی اختیارات تصمیم‌گیری در دست حکومت مرکزی است و معمولاً هیچ‌گونه حق تصمیم‌گیری به واحدها و بخش‌های پایین‌تر واگذار نمی‌شود. در واقع واحدهای پایین‌تر، مجری سیاست‌های حکومت مرکزی هستند و کنترل شدیدی بر آنها اعمال می‌شود؛ اما در نظام‌های غیرمتمرکز، حکومت مرکزی اختیارات را به واحدهای مؤسسه‌ای پایین‌تر واگذار می‌کند. البته بازهم دولت مرکزی برای ایجاد هماهنگی، در اجرای برنامه‌ها دخالت دارد و بر آنها نظارت می‌کند (خندقی و دهقانی، ۱۳۸۹). با توجه به نسبی بودن تمرکز و عدم تمرکز، تمرکزگرایی را در سه حالت تفویض اختیار، نمایندگی و تغییر نوع تمرکز و تمرکزگرایی را در سه حالت عدم تمرکز مالی، عدم تمرکز مدیریتی و عدم تمرکز برنامه‌ای تفکیک کرده‌اند (گویا و قدکساز خسروشاهی، ۱۳۸۶). [برخی] اعضای هیئت علمی همواره در برابر دخالت‌های دولت در مسائل دانشگاهی مقاومت کرده‌اند. اعتقاد به استقلال فکری، زمینه رشد استقلال علمی و دانشگاهی را افزایش داده و به همین دلیل، متخصصان دیدگاه‌های خود را با فعالیت‌های علمی همچون، ارائه آموزش، اجرای طرح‌های پژوهشی، انتشار آثار علمی، کتاب‌ها و مقاله‌ها و یا شرکت در مجامع علمی عرضه می‌کنند که این آزادی علمی در کنار استقلال سازمانی تحقق می‌یابد (آراسته، ۱۳۸۳). تأکید بر حفظ استقلال و آزادی علمی در دانشگاه‌ها می‌تواند مبنایی برای تقویت خلاقیت، اندیشه نقادانه و روحیه پژوهش فراهم کند (جاودانی و پرداختچی، ۱۳۸۶).

نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌های برتر در جهان انواع مختلفی دارند. در سال‌های اخیر رتبه‌بندی پایگاه استنادی علوم جهان اسلام^۱، رقابتی بین دانشگاه‌های داخل کشور ایجاد کرده تا هرکدام جایگاه خود را بهبود بخشند. نظام‌های معتبر رتبه‌بندی دانشگاهی در سطح بین‌المللی عبارت‌اند از شانگهای^۲، رتبه‌بندی آموزش عالی تایمز^۳،

1. ISC

2. Shanghai Ranking

3. Times Higher Education World University Ranking (THE)

کاکارلی سیموندز (کیو.اس.)^۱، وبومتریک^۲، لایدن^۳، مرکز رتبه‌بندی دانشگاه‌ها^۴ (عربستان)، مرکز آلمانی توسعه آموزش عالی (زیت)^۵، سی.اچ.ای.^۶، رتبه‌بندی عملکرد مقاله‌های علمی جهان^۷، رتبه‌بندی جهانی دانشگاه‌ها^۸ (روسیه)، رتبه‌بندی دانشگاه‌های پر تأثیر^۹ (استرالیا)، رتبه‌بندی حرفه‌ای دانشگاه‌های دنیا^{۱۰}، سایماگو^{۱۱}، رتبه‌بندی محبوبیت وب^{۱۲}، طبقه‌بندی یو-مپ^{۱۳}، یو-مولتی‌رنک^{۱۴}، رتبه‌بندی نظارت ای.ای.اس.دی.^{۱۵}، رتبه‌بندی بهترین دانشگاه‌های دنیا^{۱۶}، رتبه‌بندی دانشگاه ووهان^{۱۷}، اویر^{۱۸} و رتبه‌بندی آهلو - او.ای.اس.دی.^{۱۹} همچنین مهم‌ترین نظام‌های رتبه‌بندی ملی در کانادا و ایالات متحده آمریکا شامل هفته‌نامه مک‌لین^{۲۰}، ماهنامه واشنگتن^{۲۱}، رتبه‌بندی عملکرد دانشگاه‌ها^{۲۲}، کیپلینگر^{۲۳}، پلی‌بوی^{۲۴} و نشریه فوربز^{۲۵} هستند. از این میان، رتبه‌بندی تایمز در سال ۲۰۱۱-۲۰۱۲ با توجه به داشتن روش‌شناسی «قوی، شفاف و پیچیده» در ۱۳ شاخص و ۵ گروه اصلی شامل تدریس یا محیط یادگیری (بررسی اشتها آموزش، تعداد مدارک دکتری ارائه‌شده از سوی مؤسسه به نسبت تعداد اعضای هیئت علمی، تعداد دانشجویان کارشناسی پذیرفته شده توسط مؤسسه نسبت به

1. Quacquarelli Symonds World University Ranking (QS)
2. Webometrics Ranking of World Universities
3. Lieden Ranking
4. Center of World University Ranking (CWUR)
5. Zeit
6. CHE Excellence Ranking
7. Performance Ranking of Scientific Papers for World Universities
8. Global Universities Ranking
9. High Impact Universities
10. Mines Paristech
11. SCImago
12. Popularity Ranking
13. U-Map Classifications
14. U-Multirank
15. EESD Observatory
16. World's Best Universities Ranking
17. Wuhan University
18. AUBR
19. Assessment of Higher Education Learning Outcomes (AHELO) OECD
20. MacLeans University Ranking
21. Washington Monthley
22. The Center for Measuring University Performance
23. Kiplinger
24. Playboy
25. Forbes

اعضای هیئت علمی؛ درآمد مؤسسه نسبت به تعداد اعضای هیئت علمی، نسبت مدرک دکتری به مدرک کارشناسی ارائه شده از سوی مؤسسه؛ پژوهش یا حجم، درآمد و شهرت (بررسی اشتهار پژوهش، درآمد پژوهش، تعداد مقاله‌ها به ازای اعضای هیئت علمی و شاغلان تحقیقاتی)؛ استنادها یا ضریب پژوهش (میانگین نرمال شده تعداد استنادها به ازای مقاله)؛ درآمد صنعتی یا نوآوری (درآمد پژوهش از صنعت هر عضو هیئت علمی) و چشم‌انداز بین‌المللی یا نیروی انسانی، دانشجویان و پژوهش (نسبت عضو هیئت علمی بین‌المللی به داخلی، نسبت دانشجوی بین‌المللی به داخلی، نسبت مقاله‌ها با نویسنده همکار بین‌المللی) از معروف‌ترین رتبه‌بندی‌های بین‌المللی دانشگاه‌هاست (حسن‌زاده و نویدی، ۱۳۹۲).

این در حالی است که در اصلاحات اخیر [کشورهای اروپایی] استقلال نهادی به‌عنوان شرط لازم برای تبدیل‌شدن دانشگاه‌ها به [نهادی] عالی مطرح شده است و به جنبه‌های مختلفی همچون عملکرد، پاسخگویی به بازار و به ذی‌نفعان مختلف و موقعیت‌یابی راهبردی از طریق تفکیک اشاره می‌کند. این نشان‌دهنده بازتعریفی از استقلال دانشگاهی است که عقلانیت کلی اصلاحات بخش دولتی و به نفع «بعد سازمانی» در مقابل جنبه یا جنبه‌های دانشگاهی است. به‌طور سنتی استقلال دانشگاه به آزادی علمی و دانشگاهی خود دولت در ارتباط بوده است (فوماسولی، گرونسکا و ماسن^۱، ۲۰۱۴). دانشگاه‌های بریتانیا غالباً با وجود برخورداری از بودجه‌های دولتی فراوان از لحاظ قانونی، مؤسسات خصوصی مستقلی هستند (ورندزد و لوکای، ۱۳۸۱). بنابراین، موفقیت اصلاحات به ظرفیت یادگیری دانشگاه به‌عنوان نهاد بستگی دارد، چه این تغییرات سازگار با هویت سازمانی باشد و در نتیجه پذیرفته شود و یا در عمل رد شود. به‌منظور سنجش تغییرات ساختاری به همان اندازه تغییر در فرهنگ سازمانی و ارزش به‌عنوان نتیجه‌ای از اصلاحات دانشگاهی، به‌عنوان مجموعه‌ای از متغیرها به‌وسیله مفهوم استقلال زنده‌بودن^۲ شامل تمرکزگرایی، رسمیت‌گرایی، استانداردها و انعطاف‌پذیری تعریف شده است (فردریک^۳، ۲۰۱۳). البته متغیر دیگری نیز با عنوان «مشروعیت» به این مجموعه افزوده شده است (فورماسولی و همکاران، ۲۰۱۴).

کم‌رنگ شدن نقش دولت‌ها در تأسیس، توسعه و پشتیبانی دانشگاه‌ها و فرصت حضور مؤسسات خصوصی مراکز آموزش عالی در بسیاری از کشورها به دنبال

1. Fumasoli, Gornitzka, & Maassen

2. living autonomy

3. Friedrich

انعطاف‌پذیری و خودمختاری از مقررات سنتی تضمین کیفیت دولت هستند تا بتوانند واکنش سریع‌تری به تقاضاهای اجتماعی در حال تغییر با برقراری برنامه‌های جدید آموزشی و حذف برنامه‌های قدیمی نشان دهند. تقاضای اجتماعی در حال توسعه سبب شده تا آموزش عالی برای بخش بزرگی از متقاضیان برای به دست آوردن منافع خصوصی در دسترس باشد (پوریس و پوریس^۱، ۲۰۱۰).

شواهد مطالعه تأثیر رابطه عوامل استقلال بر رتبه دانشگاه، بر اساس واقعیت‌های موجود، عملکرد دانشگاه‌های برتر اروپایی با سنت‌های دانشگاهی و سابقه استقلال دانشگاهی است. همچنین پژوهش حاضر، هرگز ادعای کنترل تأثیر سایر متغیرها را نداشته؛ چراکه این مسئله در شرایط شبه آزمایشی مقدور است. علاوه بر این، پدیده‌های انسانی می‌توانند از متغیرهای مختلفی تأثیر بپذیرند، از این رو احتمال تأثیر این شاخص در نظام رتبه‌بندی کشورهای اروپایی بر اساس شواهد موجود بررسی شده است. یک نمونه جالب در آسیا نیز شاهدهی بر این مدعاست که وارگیز و مارتین^۲ (۲۰۱۴) در پژوهشی درباره استقلال دانشگاهی در نظام آموزش عالی اندونزی، نشان داده‌اند دانشگاه‌های این کشور پس از حرکت به سوی استقلال دانشگاهی به ارتقای کیفیت به‌ویژه در برنامه‌های درسی و شیوه پذیرش دانشجو دست یافته‌اند و این امر موجب ارتقای کیفیت علمی و کسب دستاوردهای جدید از جمله ارتقای جایگاه دانشگاه‌های این کشور در نظام‌های رتبه‌بندی بین‌المللی شده است. به‌طور مثال، دانشگاه یو جی ام که قدیمی‌ترین دانشگاه اندونزی است در سال ۱۹۴۹ تأسیس و در سال ۲۰۰۰ به استقلال دانشگاهی دست یافته که این تحولات، موجب ارتقای رتبه این دانشگاه در نظام‌های رتبه‌بندی شده است؛ به‌نحوی که در سال ۲۰۱۰ به رتبه شصت و دوم آسیا و در نظام رتبه‌بندی بین‌المللی وبومتریک به ترتیب از رتبه‌های ۱۰۷۶، ۹۳۹، ۷۳۴ و ۶۲۳ در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ به رتبه پانصد و شصت و دوم در سال ۲۰۱۰ دست یافته است.

از سوی دیگر، بحث خودمختاری دانشگاه‌ها در ایران بر اساس بند الف از ماده ۴۹ برنامه چهارم توسعه مطرح شده است. برخی کارشناسان با توجه به اهمیت مسئله، تحول جدید را به‌مثابه ایجاد یک دولت محلی در دانشگاه‌ها معرفی کرده‌اند که برحسب آن، یک واحد مدیریتی می‌تواند در زمینه قوانین استخدامی و مدیریت مالی خود به‌صورت خودمختار عمل کند. در شرایط کنونی، لازم است دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به استناد قوانین مذکور از اختیارات هیئت امنایی خود استفاده کنند تا

1. Pouris & Pouris

2. Varghese & Martin

نوعی خلأ قانونی در مسیری اجرای آن پیش نیاید و با استمرار آن برای مراکز پژوهش و آموزش عالی مشکل ساز نشود (ذاکرسالحی، ۱۳۸۸). همچنین در قانون برنامه پنجم توسعه ۹۴-۱۳۹۰ بحث خودمختاری دانشگاهی تصویب شده و ماده ۴۹ قانون برنامه چهارم توسعه با افزودن کلمات و عباراتی مجدداً تکرار شد و بدین وسیله در بند ب ماده ۲۰ برخی ابهامات قبلی از جمله مستثنا شدن دانشگاه‌ها از قانون مدیریت خدمات کشوری و قانون برگزاری مناقصات، همچنین شمول این مصوبه بر اعضای هیئت علمی حوزه ستادی وزارت علوم و وزارت بهداشت است (ذاکرسالحی، ۱۳۹۲).

یافته‌های پژوهشی با عنوان «بررسی دیدگاه مدیران مراکز علمی کشور در زمینه استقلال دانشگاهی در ایران» نشان داد که هر سه نوع سمت مدیریتی دیدگاه یکسانی به عوامل استقلال مالی، خودگردانی اداری، آزادی علمی و استقلال در ارتباطات ملی و بین‌المللی دارند. در این میان نگرش مدیران ستادی با دیدگاه رؤسای دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی تفاوتی ندارد و این یافته فرصتی را برای عمق‌بخشی و نهادینه سازی استقلال دانشگاهی در ایران پیش روی ما می‌گشاید (ذاکرسالحی و ذاکرسالحی، ۱۳۸۹)؛ بنابراین، با توجه به امکان اقتباس از الگوهای موفق اروپایی در نظام آموزش عالی ایران و بومی‌سازی آن متناسب با شرایط محلی دانشگاه‌های ایرانی، می‌توان امکان ارتقای جایگاه دانشگاه‌های کشور در نظام‌های معتبر رتبه‌بندی جهانی، استقلال دانشگاه‌ها را پس از امکان‌سنجی در مقیاس محدود و آزمایشی تقویت کرد تا در صورت موفقیت در کل نظام آموزش عالی ایران نهادینه و پیاده‌سازی شود. بنابراین در این زمینه، ارائه الگوی بهبود جایگاه دانشگاه‌های ایران در رتبه‌های دانشگاهی متناسب با شاخص استقلال دانشگاهی قابل بررسی خواهد بود.

مبانی نظری و پژوهشی

سنت‌های دانشگاهی در نظام‌های آموزش عالی جهان، نسبت‌های مختلفی با استقلال دانشگاه‌ها دارند. فراستخواه (۱۳۸۸) خاطرنشان کرده که در الگوی اکسبریجی، استقلال دانشگاه سنت ریشه‌دار و متداوم تاریخی دارد و در این سنت دانشگاهی، مؤسسه آموزش عالی از اختیار برخوردار است؛ در الگوی ناپلثونی، استقلال دانشگاه‌های دولتی در جنب نقش سیاستی، مالی و اداری دولت مندرج است؛ در الگوی هومبولتی، باوجود نقش و نفوذ دولت فدرال و ایالتی در دانشگاه‌ها، آنها در مورد سیاست‌های علمی داخلی خود از استقلال برخوردارند و در الگوی ایالتی، دانشگاه‌ها از استقلال برخوردارند و مهم‌ترین عامل آن، نوعی همگرایی خاص بین مسئولان ایالتی و هیئت‌امنای دانشگاهی است. وی چنین اظهار داشته که استقلال دانشگاهی،

مدیریت خودگردان دانشگاه توسط خود دانشگاهیان تعریف شده است؛ به این ترتیب که جمهور دانشگاهیان، خودشان دانشگاه و نظام دانشگاهی را اداره و کنترل کنند و تصمیم‌های مربوط به دانشگاه در درون دانشگاه اتخاذ شود (یمنی‌دوزی سرخابی، ۱۳۸۸). این مسائل بعد از عصر روشنگری در اروپا و در قرون اخیر به دنبال صدور «بیانیه لیما درباره آزادی علمی و استقلال مؤسسات آموزش عالی»^۱ به تحولاتی در قوانین آموزشی انجامید (فراستخواه، ۱۳۸۲).

استقلال دانشگاهی را هم در سه بُعد بنیادی یا ذاتی^۲، رویه‌ای یا نظام‌نامه‌ای^۳ و سازمانی^۴ تقسیم‌بندی کرده‌اند، اما برحسب پیشینه پژوهشی، استقلال دانشگاهی از چهار مؤلفه تشکیل شده است: (۱) استقلال مالی (استقلال در تأمین درآمدها و منابع مالی، استقلال در مصرف و هزینه کردن منابع مالی)؛ (۲) خودگردانی مدیریتی (استقلال در تعریف اهداف و سیاست‌ها، آزادی عمل در توسعه یا کاهش تشکیلات و پست‌های سازمانی، استقلال در استخدام و ارتقا و تعیین شرایط کار کارکنان و اعضای هیئت علمی، آزادی عمل در تعیین معیارهای جذب و گزینش دانشجو و ...؛ (۳) استقلال علمی (حق استخدام دائمی، حق تصدی و امنیت شغلی، آزادی بیان و نقد، پژوهش بدون ممیزی، آزادی در انتشار نتایج پژوهش‌ها، آزادی در مقام تدریس، آزادی در تشکیل انجمن‌های حرفه‌ای و صنفی)؛ و (۴) استقلال در ارتباطات بین‌المللی (عضویت در مجامع و اتحادیه‌های بین‌المللی، استقلال در ارتباط با شوراها و مراکز عالی، صنایع و دستگاه‌های اجرایی در سطح ملی) (ذاکرسالحی و ذاکرسالحی، ۱۳۸۹).

بیانیه لیسبون انجمن دانشگاه اروپایی^۵ (۲۰۰۷) چهار بُعد اساسی را برای استقلال تعیین کرده است: (۱) استقلال علمی^۶ (تصمیم‌گیری درباره عرضه مدرک، برنامه درسی و روش‌های تدریس، دامنه، اهداف و روش‌های پژوهش)؛ (۲) استقلال مالی^۷ (کسب و تخصیص بودجه، تصمیم‌گیری در مورد شهریه، انباشت مازاد)؛ (۳) استقلال سازمانی^۸ (تنظیم ساختارها و قوانین دانشگاه، عقد قراردادهای، انتخاب نهادها و افراد

1. The Lima Declaration on Academic Freedom and Autonomy of institutions of Higher Education

2. Substantive Autonomy

3. Procedural Autonomy

4. Organizational Autonomy

5. European University Association's Lisbon Declaration

6. Academic Autonomy

7. Financial Autonomy

8. Organizational Autonomy

تصمیم‌گیری)؛ و ۴) استقلال در تأمین نیرو^۱ (مسئولیت استخدام، حقوق و ترفیع). استقلال علمی شامل ظرفیت برای تصمیم‌گیری در تعداد کلی دانشجویان؛ ظرفیت به انتخاب دانش‌آموزان (لیسانس، فوق‌لیسانس)؛ ظرفیت معرفی برنامه‌ها (لیسانس، فوق‌لیسانس، دکتری)؛ ظرفیت خاتمه برنامه‌ها؛ ظرفیت انتخاب زبان آموزش (لیسانس، فوق‌لیسانس)؛ ظرفیت برای انتخاب کیفیت سازوکار تضمین [کیفیت] و ارائه‌دهندگان؛ ظرفیت برای طراحی محتوای برنامه‌های تحصیلی است. استقلال مالی دربرگیرنده طول و نوع منابع مالی دولتی؛ قابلیت حفظ مزادها؛ قابلیت وام گرفتن پول؛ قابلیت مالکیت ساختمان؛ قابلیت پرداخت شهریه؛ هزینه دانشجویان ملی یا اروپایی (لیسانس، فوق‌لیسانس، دکتری)؛ قابلیت پرداخت هزینه شهریه برای دانشجویان غیر اتحادیه اروپا (لیسانس، فوق‌لیسانس، دکتری) است. استقلال سازمانی شامل انتخاب رویه برای رئیس اجرایی؛ معیارهای انتخاب برای مدیر اجرایی؛ عزل مدیر اجرایی؛ شرایط اداری مدیر اجرایی؛ ورود و انتخاب اعضای خارجی در هیئت اجرایی؛ ظرفیت برای تصمیم‌گیری در ساختار دانشگاهی؛ ظرفیت برای ایجاد اشخاص حقوقی است. استقلال کارکنان دربرگیرنده ظرفیت برای تصمیم‌گیری در جذب نیروی انسانی (کارکنان ارشد اداری یا ارشد علمی)؛ ظرفیت برای تصمیم‌گیری در حقوق؛ ظرفیت برای تصمیم‌گیری در اخراج؛ ظرفیت برای تصمیم‌گیری در تبلیغات (استرمن، نوکالا و استینل^۲، ۲۰۱۱). بر اساس استدلال بانک جهانی، استقلال ذاتی، قلمروی علمی و پژوهشی را پوشش می‌دهد، درحالی‌که استقلال رویه‌ای شامل حوزه‌های غیردانشگاهی است که با بسیاری از مسائل مالی همپوشانی دارد. مفهوم استقلال محدود، جریانی تدریجی از دانش پیشرفته را ایجاد می‌کند. در نظام‌های آموزش عالی متمرکز، از جمله کشورهایی در آسیا، شکل‌گیری سیاست بالا به پایین، فرهنگ متداولی داشته‌اند. با این وجود، امروزه با حاکمیت رقابت جهانی و تغییر سریع آموزش عالی، برخی نمونه‌های غیرمتداول ظهور کرده است. وقتی جهانی‌شدن و خصوصی‌سازی، منابع متنوع و فشار در عرصه آموزش عالی تزریق کرده، دانشگاه‌ها به تحولی چشمگیر و سریع مجبور شده‌اند (یوچینگ^۳، ۲۰۱۴).

استقلال دانشگاهی یکی از ملزومات بین‌المللی‌سازی آموزش عالی است. ویلیامز^۴ (۲۰۰۸) یکی از چالش‌های موجود در فرایند بین‌المللی‌شدن علاوه بر بودجه و منابع (محدودیت‌های مالی) و ارتباطات و ساختارهای سازمانی؛ ترس از دست دادن

1. Staffing Autonomy

2. Estermann, Nokkala, & Steinel

3. Yu-Ching

4. Williams

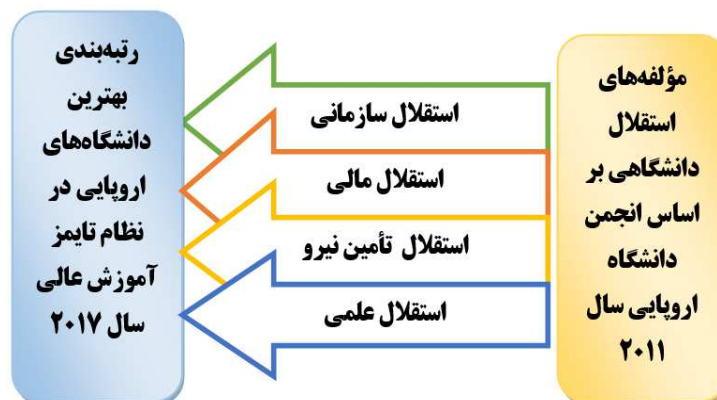
استقلال دانشکده یا دانشگاه و آزادی علمی است. بر اساس یافته‌های پژوهشی بر دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها درباره بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، بین‌المللی‌سازی جامع نیازمند تعادلی ظریف بین در قالب ایجاد تعادل بین قدرت و ظرفیت تمرکزگرایی و تمرکززدایی به همان اندازه احاطه شایستگی یا فعالیت فردی و نهادی است. مدیران مرکزی ممکن است به قهرمان فردی برای بین‌المللی تبدیل شوند و چشم‌انداز و اهداف خود را برای این بخش از اولویت‌ها در اسناد سازمانی رسمی تبیین کنند. در مقابل، فعالیت‌های بین‌المللی ممکن است به شکل طرح‌های دانشکده به صورت فردی غیرمتمرکز و یا برنامه‌های رسمی دانشگاهی غیرمتمرکز باشند (دیویی و دوف^۱، ۲۰۰۹). انعطاف‌پذیری برنامه‌های آموزشی و پژوهشی در قالب فرایندهای فرارشته‌ای و میان‌رشته‌ای؛ محلی و منطقه‌ای شدن برنامه‌ریزی درسی و عدم تمرکز آن؛ نقش مؤسسات غیردولتی در سرمایه‌گذاری و تولید آموزش عالی؛ و سرانجام تنوع منابع مالی و خودگردانی دانشگاه‌ها از جمله مسائل جدیدی است که در زمینه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی مطرح شده است (فرج‌اللهی و دهباشی شریف، ۱۳۸۹).

سیاست‌گذاری کیفیت آموزش عالی ایران باید مبتنی بر اصل یادگیری دو حلقه‌ای، مفروضات موجود در سیاست‌های آموزش عالی را به چالش کشد و سیاست‌های جدید و خلاقانه ارائه دهد و معطوف به طراحی الگوهای مستقل از مداخله دولت و بر مبنای استقلال دانشگاهی و آزادی علمی باشد. برای ارتقای کیفیت آموزش عالی دولت باید حامی دانشگاه باشد و نقش تصدی‌گرایانه و متمرکز خود را به نقش سیاست‌گذاری تغییر دهد. بخش‌های غیردولتی تقویت شوند و شرایط رقابتی به وجود بیاید، انجمن‌های علمی و نهادهای حرفه‌ای و تخصصی غیردولتی رشد بکنند. آموزش عالی به پشتوانه استقلال، خودگردانی و با مدیریت مستقل حرفه‌ای و از طریق همکاری‌های بین‌المللی می‌تواند مأموریت‌های جدید را بر عهده بگیرد و پاسخ‌گوی مسائل جامعه شود و در ارتقای منافع عمومی تلاش کند (عباسی و شیره‌پزآرانی، ۱۳۹۰).

پژوهشی دیگر با موضوع «بررسی میزان آزادی علمی استادان دانشگاه شیراز با توجه به متغیرهای جمعیت‌شناختی» نشان داد که استادان برخوردار از رتبه علمی بالاتر، میزان آزادی علمی بیشتری را احساس می‌کنند. همچنین افرادی که آگاهی بیشتری از قوانین دانشگاه دارند، بیشتر از دیگران آزادی علمی دارند (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰). بر اساس نتایج پژوهشی دیگر با عنوان «مدیریت دانشگاهی و پاسخ‌گویی؛ ضرورت استقلال و آزادی علمی از دیدگاه اعضای هیئت علمی»، از

¹. Dewey & Duff

دیدگاه استادان دانشگاه علوم پزشکی شیراز در حیطه‌های اصلی پژوهش (استقلال دانشگاه‌ها، تأثیر سیاست خارجی و آزادی علمی)؛ استقلال مالی دانشگاه و وابستگی به بودجه دولتی؛ تأثیر روابط سیاسی بر روابط علمی بین‌المللی؛ نگرش‌های سیاسی مدیران دانشگاهی بر فضای علمی؛ تغییر مداوم برنامه‌ها بعد از تغییرات مدیریتی از جمله مواردی بودند که بیشترین میزان اهمیت را به خود اختصاص دادند (کریمیان و همکاران، ۱۳۹۰). درنهایت بر اساس مطالعات پژوهشگر، مدل پژوهش با متغیرهای ابعاد استقلال دانشگاهی با رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی به صورت نمودار (۱) ترسیم شده است:

نمودار (۱) مدل پژوهش پیرامون عوامل استقلال دانشگاهی و بهترین دانشگاه‌های اروپایی در رتبه‌بندی تایمز

شیوه پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و مبتنی بر روش توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری شامل همه نظام‌های آموزش عالی اروپایی بوده که هم در رتبه‌بندی بر اساس عوامل استقلال دانشگاهی سال ۲۰۱۱ و هم در رتبه‌بندی تایمز دانشگاه‌های اروپایی سال ۲۰۱۷ شرکت داشته‌اند. این کشورهای منتخب عبارت‌اند از ۱۵ کشور شامل اتریش، دانمارک، فنلاند، فرانسه، آلمان، ایسلند، ایرلند، ایتالیا، لوگزامبورگ، نروژ، اسپانیا، سوئد، سوئیس، هلند و انگلستان که رتبه ۲۹۴ مورد از دانشگاه‌های اروپایی در این کشورها مطالعه شده است. لازم به یادآوری است که بر اساس اطلاعات تارنمای انجمن دانشگاه اروپایی، ۲۸ نظام آموزش عالی (کشور یا ایالت) در اتحادیه اروپا مورد ارزیابی قرار گرفته که بخشی از کشورها یا ایالت‌ها در رتبه‌بندی دانشگاه‌های برتر اروپایی سال ۲۰۱۷ حضور نداشتند و به همین دلیل از تحلیل حاضر حذف شدند. میانگین رتبه استقلال ایالت‌های آلمانی در رتبه‌بندی انجمن دانشگاه

اروپایی (براندنبورگ^۱، هسن^۲ و نوردراین - وستفالن^۳) به‌عنوان رتبه استقلال دانشگاهی آلمان در نظر گرفته شد. ابزارهای پژوهش برای گردآوری اطلاعات شامل دو پایگاه داده‌های رتبه‌بندی انجمن دانشگاه‌های اروپایی^۴ و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی در نظام رتبه‌بندی تایمز^۵ است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با آزمون‌های همبستگی اسپیرمن و رگرسیون خطی با روش هم‌زمان انجام گرفته است.

فرضیه‌های اصلی

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین عوامل استقلال دانشگاهی و نظام رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی در نظام رتبه‌بندی تایمز آموزش عالی بوده است. در راستای این هدف، فرضیه‌های پژوهشی مطرح می‌شود که نیازمند به آزمون و پاسخگویی است.

- ۱- بین استقلال سازمانی و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین استقلال مالی و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین استقلال در تأمین نیرو و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین استقلال علمی و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه وجود دارد.
- ۵- ابعاد استقلال دانشگاهی (استقلال سازمانی، استقلال مالی، استقلال در تأمین نیرو و استقلال علمی) می‌توانند وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی را پیش‌بینی کنند.

یافته‌ها

سؤال اول پژوهش این بود که تا چه اندازه بین ابعاد استقلال دانشگاهی (استقلال سازمانی، استقلال مالی، استقلال در تأمین نیرو و استقلال علمی) در کشورهای

1. Brandenburg

2. Hesse

3. North Rhine-Westphalia

4. <http://www.university-autonomy.eu/>

5. <https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-europe>

اروپایی با رتبه‌بندی بهترین دانشگاه‌های اروپایی در نظام تایمز آموزش عالی رابطه وجود دارد؟ با توجه به ترتیبی بودن مقیاس داده‌ها، به‌منظور بررسی رابطه استقلال دانشگاهی با وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد که نتایج همبستگی بین ابعاد استقلال دانشگاهی و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های مورد مطالعه در جدول (۱) آمده است.

جدول (۱) نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بین ابعاد استقلال دانشگاهی و رتبه‌بندی تایمز

وضعیت در رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی		ابعاد استقلال دانشگاهی
۲۹۴	تعداد دانشگاه‌ها	
۰/۰۳۷	ضریب همبستگی	استقلال سازمانی
۰/۵۵۲	سطح معنی‌داری	
-۰/۰۸۶	ضریب همبستگی	استقلال مالی
۰/۱۴۴	سطح معنی‌داری	
۰/۱۲۸	ضریب همبستگی*	استقلال در تأمین نیرو
۰/۰۲۸	سطح معنی‌داری	
-۰/۰۰۹	ضریب همبستگی	استقلال علمی
۰/۸۷۹	سطح معنی‌داری	

بر اساس نتایج جدول (۱) فرضیه اول به‌صورت موقت، رد شد و می‌توان گفت بین استقلال سازمانی و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی، رابطه معنی‌دار وجود ندارد. البته این فرضیه تا زمان اجرای رگرسیون برای مطالعه قابلیت پیش‌بینی این دو متغیر موقتاً رد می‌شود. همچنین بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، فرضیه دوم نیز به‌صورت موقت، رد شده و می‌توان گفت بین استقلال مالی و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی، رابطه معنی‌دار وجود ندارد. البته این فرضیه تا زمان اجرای رگرسیون موقتاً رد می‌شود. ضریب همبستگی بین استقلال در تأمین نیرو و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی برابر با ۰/۱۲۸ است که در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار است. بر اساس این نتیجه، فرضیه سوم تأیید شده و می‌توان گفت بین استقلال در تأمین نیرو و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین، بر اساس نتایج مذکور، فرضیه چهارم به‌صورت موقت، رد شده و می‌توان گفت بین استقلال علمی و رتبه‌بندی دانشگاه‌های

اروپایی، رابطه معنی‌دار وجود ندارد. البته این فرضیه تا زمان اجرای رگرسیون موقتاً رد می‌شود. رگرسیون خطی می‌تواند با دقت بیشتری وجود رابطه و قابلیت پیش‌بینی رابطه بین متغیرهای مورد مطالعه را برآورد کند.

ارائه مدل نهایی پژوهش

در تحلیل رگرسیون خطی با روش هم‌زمان، اثر متغیر ملاک (رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی) بر اساس متغیرهای پیش‌بین (استقلال سازمانی، استقلال مالی، استقلال در تأمین نیرو و استقلال علمی) مورد مطالعه قرار گرفته است؛ بنابراین در ادامه نتایج تحلیل‌های رگرسیون ارائه شده است و در نهایت، بر مبنای این نتایج، مدل نهایی پژوهش ارائه شده است. نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد که ضریب همبستگی خطی برابر با ۰/۳۳۱ و ضریب تبیین تعدیل شده، ۰/۰۹۷ بوده است؛ بنابراین مشخص می‌شود که بین الگوی مرکب از ابعاد استقلال دانشگاهی و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی، حدود ۹/۷ درصد واریانس مشترک وجود دارد. به بیان دیگر، ابعاد استقلال دانشگاهی می‌توانند حدود ۹ درصد از تغییرات رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی را تبیین کنند. نتایج همچنین نشان می‌دهد که مقدار $F(۸/۸۷۷)$ در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بوده است.

جدول (۲) تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی رابطه ابعاد استقلال دانشگاهی با رتبه‌بندی دانشگاه‌ها

تحلیل واریانس		خلاصه مدل			
سطح معنی داری	آماره F	ضریب تبیین تعدیل شده	ضریب تبیین	ضریب همبستگی	روش
۰/۰۰۰	۸/۸۷۷	۰/۰۹۷	۰/۱۰۹	۰/۳۳۱	هم‌زمان

در جدول (۳) ضرایب رگرسیونی هر یک از متغیرهای پیش‌بین ارائه شده است. ضریب رگرسیونی نشان می‌دهد که به ازای یک انحراف استاندارد تغییر در متغیر پیش‌بین، احتمالاً چه میزان تغییر در متغیر ملاک اتفاق می‌افتد. نتایج نشان می‌دهد که مقادیر تی (t) متناظر با بتای ابعاد (استقلال مالی، استقلال علمی و مخصوصاً استقلال در تأمین نیرو)، در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بوده است؛ بنابراین، این بُعد می‌تواند به‌تنهایی نیز پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی باشد. نتایج نشان داد که مقادیر تی (t) در مورد ابعاد استقلال دانشگاهی معنی‌دار بوده است؛ بنابراین

نتیجه گرفته می‌شود که ابعاد استقلال دانشگاهی به‌جز استقلال سازمانی، پیش‌بینی‌کننده مناسبی برای رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپا در نظام رتبه‌بندی تایمز هستند.

جدول (۳) ضرایب رگرسیونی متغیر پیش‌بین (استقلال دانشگاهی)

متغیرهای پیش‌بین	آماره بتا	مقدار t	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت		۱۶/۶۰۳	۰/۰۰۰
استقلال سازمانی	-۰/۰۲۳	-۰/۲۶۲	۰/۷۹۳
استقلال مالی	-۰/۲۸۰	-۳/۸۴۵	۰/۰۰۰
استقلال تأمین نیرو	۰/۵۵۶	۵/۳۷۷	۰/۰۰۰
استقلال علمی	-۰/۳۱۴	-۳/۳۵۱	۰/۰۰۱

در مجموع از آنجا که ضرایب رگرسیونی، حاکی از پیش‌بینی رابطه معنی‌دار بین ابعاد استقلال مالی، استقلال علمی و استقلال در تأمین نیرو است، مدل نهایی پژوهش به‌صورت نمودار (۲) تعدیل می‌شود:

نمودار (۲) مدل پیش‌بینی وضعیت در رتبه‌بندی دانشگاه اروپایی بر اساس ابعاد استقلال دانشگاهی

لذا در نمودار (۲) علاوه بر معنی‌داری رابطه قابل پیش‌بینی در سطح ۰/۰۱ برای ۳ مؤلفه از ابعاد چهارگانه استقلال دانشگاهی که در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بودند به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های مورد مطالعه در کشورهای اروپایی باشند؛ اما مؤلفه استقلال سازمانی، از آنجا که تأثیر رگرسیونی معنی‌داری بر وضعیت

رتبه‌بندی در دانشگاه‌های اروپایی نداشته است، لذا از مدل اولیه پژوهش مربوطه حذف و ابعاد آن منظور شد؛ بنابراین، در تعدیل به وجود آمده در مدل پژوهش، می‌توان فرضیه‌های دوم و چهارم را نیز تأیید کرد، با این تفاوت که در فرضیه سوم رابطه مثبت و مستقیم است اما در فرضیه‌های دوم و چهارم معکوس فرض شده است. به عبارت دیگر با بالا رفتن استقلال در تأمین نیرو انتظار می‌رود رتبه‌بندی دانشگاهی بالاتر برود اما با بالا رفتن استقلال مالی و علمی، جایگاه دانشگاه در رتبه‌بندی پایین‌تر می‌آید. نتیجه به دست آمده تا حدود زیادی غیرمنطقی به نظر می‌رسد اما با توجه به اینکه پژوهشگران به داده‌های موجود استناد کرده‌اند ممکن است با پژوهش‌های بیشتر ماهیت این رابطه روشن‌تر شود.

جمع‌بندی

پژوهش حاضر با هدف مطالعه عوامل استقلال دانشگاهی در رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی بر اساس داده‌های موجود در دو پایگاه اطلاعاتی معتبر، رابطه رتبه استقلال دانشگاهی در هر یک از ابعاد سازمانی، مالی، تأمین نیرو و علمی بر رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی در نظام تایمز آموزش عالی را مقایسه کرده است.

بر اساس مبانی نظری، سنت‌های دانشگاهی در نظام‌های آموزش عالی جهان، نقش قابل توجهی در شکل‌گیری استقلال دانشگاه‌ها داشته‌اند. نظام دانشگاه‌های اروپایی نیز با وجود اینکه کاملاً بسته نیستند و تعاملاتی با جامعه و دولت‌ها دارند، اما تا حدود زیادی از استقلال یا خودگردانی دانشگاهی برخوردارند. از سوی دیگر در نظام‌های مختلف رتبه‌بندی دانشگاه‌ها در سطوح جهانی، بین‌المللی و ملی، شاخص‌های متنوع و نسبتاً مشابهی درباره عملکرد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی اتخاذ می‌کنند که نتایج بعضاً متفاوتی هم دارند. با توجه به برخورداری دانشگاه‌های اروپایی بن بر سنت‌های دانشگاهی دیرینه، این پرسش مطرح می‌شود که آیا بین رتبه‌بندی کشورهای اروپایی از نظر میزان بهره‌مندی از معیارهای استقلال دانشگاهی و رتبه‌بندی دانشگاه‌های کشورهای اروپایی بر اساس میزان برخورداری از شاخص‌های دانشگاه‌های برتر اروپایی ارتباطی دارند و در صورت پیش‌بینی پذیری این رابطه، آیا امکان تدوین معیارهای مشابهی در نظام رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی وجود دارد یا خیر؟ در صورت پاسخگویی مثبت به این پرسش، با وجود تفاوت‌های فرهنگی، آموزشی و اداری در دانشگاه‌ها در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته (مانند دانشگاه‌های ایرانی و دانشگاه‌های اروپایی)، امکان‌سنجی تدوین و تقویت شاخص‌های استقلال دانشگاهی، قابل طرح است.

نتایج اولیه حاصل از تحلیل‌های آماری در بررسی رابطه بین مؤلفه‌ها نشان داد که بین استقلال تأمین نیرو و رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی در نظام رتبه‌بندی تایمز رابطه معنی‌دار مستقیم و مثبت وجود دارد اما بین سایر ابعاد رابطه معنی‌داری وجود ندارد. در ادامه برای مطالعه دقیق‌تر قابلیت پیش‌بینی رابطه بین رتبه کشورهای اروپایی در عوامل استقلال دانشگاهی و رتبه نهایی دانشگاه‌های اروپایی، نتایج روشن‌تری ارائه کرد. بر اساس نتایج تکمیلی، علاوه بر استقلال تأمین نیرو، عوامل استقلال مالی و استقلال علمی نیز می‌توانند پیش‌بینی‌کننده مناسبی برای رتبه دانشگاه‌های اروپایی در نظام رتبه‌بندی تایمز باشند. به عبارت دیگر، می‌توان گفت بین استقلال در تأمین نیرو و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه معنی‌دار آماری وجود دارد؛ بین استقلال مالی و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه معنی‌دار آماری وجود دارد؛ نیز بین استقلال علمی و وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی رابطه معنی‌دار آماری وجود دارد. لذا تا حد قابل قبولی، ابعاد استقلال دانشگاهی (تأمین نیرو، مالی و علمی) می‌تواند وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی را پیش‌بینی کنند.

بر اساس نتایج حاصله، یکی از نکته‌های غیرمنتظره که در جهت رابطه معنی‌دار بین دو مؤلفه استقلال مالی و استقلال علمی با وضعیت رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی مشاهده شد، رابطه معکوس بین آنهاست. به عبارت دیگر، درحالی‌که با بالا رفتن رتبه استقلال در تأمین نیرو انتظار می‌رود رتبه‌بندی دانشگاهی بالاتر برود، اما با بالا رفتن استقلال مالی و علمی، جایگاه دانشگاه در رتبه‌بندی پایین‌تر می‌آید. نتیجه به دست آمده تا حدود زیادی غیرمنطقی به نظر می‌رسد اما با توجه به اینکه پژوهشگران به داده‌های موجود استناد کرده‌اند ممکن است با تحقیقات بیشتر ماهیت این رابطه روشن‌تر شود. یکی از تفسیرهایی که در این زمینه می‌توان ارائه کرد ناظر به یک‌دست نبودن نظام رتبه‌بندی در انجمن دانشگاه اروپایی و نظام رتبه‌بندی تایمز است. در رتبه‌بندی نوع اول ۲۸ کشور یا ایالت اروپایی بر اساس ابعاد استقلال دانشگاهی، رتبه‌بندی شده بودند درحالی‌که بخش قابل‌توجهی از این کشورها میان ۲۴۹ دانشگاه برتر اروپا در رتبه‌بندی تایمز وجود نداشتند. در نتیجه، نمونه‌گیری با محدودیت‌هایی همراه بود که تا حد امکان برطرف شد. مثلاً برخی ایالت‌های آلمان در رتبه‌بندی اول جداگانه بودند که برای سهولت مقایسه با رتبه‌بندی دوم ادغام شدند. یکی دیگر از محدودیت‌هایی که شاید دلیل نتایج غیرمنتظره باشد ناظر به فاصله زمانی بین ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۷ است که ممکن است در شاخص‌ها و رابطه آماری بین متغیرها اثر داشته باشد. پژوهشگران به داده‌های سال ۲۰۱۷ در رتبه‌بندی نوع اول دسترسی نداشتند. همچنین یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش، دسترسی نداشتن به تحقیقات مشابه در پژوهش‌های پیشین

است که امکان مقایسه را دشوار می‌سازد. همچنین بر اساس مطالعات پژوهشگر، پژوهش‌های مشابهی که نقش استقلال دانشگاهی در نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی را بررسی کرده باشند، به‌منظور مقایسه نتایج یافت نشد. سرانجام با استناد به نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر، پیشنهاد‌های پژوهشی و کاربردی ارائه می‌شود:

(۱) تقویت استقلال در تأمین نیرو شامل فرایندهای گزینش، آماده‌سازی و استخدام کارکنان اداری، آموزشی و خدماتی در دانشگاه‌ها، از مواردی است که احتمالاً باعث ارتقای رتبه دانشگاه‌ها می‌شود. با وجود تفاوت‌های ساختاری و فرهنگی در دانشگاه‌های اروپایی و ایرانی، با توجه به ظرفیت‌های قانونی در جهت استقلال دانشگاه‌ها در این زمینه می‌توان سرمایه‌گذاری مناسبی انجام داد. همچنین تأمین عدالت آموزشی و فرصت‌های برابر در دسترسی پسران و دختران به تحصیلات دانشگاهی می‌تواند در این زمینه راهگشا باشد.

(۲) با توجه به اینکه در پژوهش کنونی، رابطه معنی‌داری بین استقلال سازمانی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها یافت نشد، بررسی این مسئله ازجمله مواردی است که می‌توان در زمان‌ها و مکان‌های متفاوت توسط پژوهشگران مورد آزمون مجدد قرار گیرد. همچنین پژوهشگران در آینده می‌توانند میزان پیش‌بینی رابطه بین عوامل استقلال دانشگاهی که در این پژوهش تأیید شدند (استقلال مالی، علمی و تأمین نیرو) و رتبه بندی دانشگاه‌ها را در سال‌ها و کشورهای دیگر بررسی کنند تا به استناد شواهد علمی، تصمیم‌ها و سیاست‌های مناسبی در این زمینه اتخاذ شود.

منابع

- آراسته، حمیدرضا (۱۳۸۳). فلسفه انجمن‌های علمی. *رهیافت*، (۳۲)، ۲۲-۳۷.
- جاودانی، حمید و پرداختچی، محمدحسن. (۱۳۸۶). بررسی وضعیت توسعه سازمانی در نظام آموزش عالی ایران. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، (۴۶)، ۲۱-۴۴.
- حسن‌زاده، محمد و نویدی، فاطمه (۱۳۹۲). *نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌ها*. شیراز: انتشارات تخت جمشید.
- خندقی، امین و دهقانی، مرضیه (۱۳۸۹). تأملی بر تمرکزگرایی، تمرکززدایی و بازگشت مجدد به تمرکزگرایی و بررسی دلالت‌های آن‌ها برای نظام برنامه درسی ایران: منظری جدید. *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی*. ۱۱ (۲)، ۱۶۵-۱۸۴.
- دهقانی، یاسر؛ مرزوقی، رحمت‌الله؛ فقیه، نظام‌الدین و فولادچنگ، محبوبه (۱۳۹۰). بررسی میزان آزادی علمی استادان دانشگاه شیراز با توجه به متغیرهای جمعیت شناختی. *پژوهش‌های برنامه درسی*، ۱ (۲)، ۲۹-۵۶.
- ذاکرسالحي، غلامرضا (۱۳۸۸). بررسی ابعاد حقوقی و مدیریتی استقلال دانشگاه‌ها در ایران (موضوع ماده ۴۹ قانون برنامه چهارم توسعه) و تدوین راهکارهای اجرایی تحقق آن. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، (۵۳)، ۷۹-۱۰۶.
- ذاکرسالحي، غلامرضا (۱۳۹۲). مطالعه ظرفیت‌های قانونی استقلال دانشگاهی در ایران. *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران*، ۵ (۴)، ۵۵-۲۳.
- ذاکرسالحي، غلامرضا و ذاکرسالحي، امین (۱۳۸۹). بررسی دیدگاه مدیران مراکز علمی کشور در زمینه استقلال دانشگاهی در ایران. *فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران*، ۳ (۱)، ۳۳-۵۹.
- رحمانی میاندهی، غلامرضا و نصرآبادی لواسانی، زهرا (۱۳۸۰). استقلال دانشگاه در آینده. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، (۲۰)، ۶۵-۱۰۲.
- عباسی، محمدرضا و شیره‌پز آرانی، علی‌اصغر (۱۳۹۰). سیاست‌گذاری کیفیت آموزش عالی: چالش‌ها و چشم‌اندازها. پنجمین همایش ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی، دانشگاه تهران - پردیس دانشکده‌های فنی، ۲-۱۶.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۸۲). آزادی علمی، مجلس و پژوهش، ۱۰ (۴۱)، ۱۰۱-۱۴۰.
- فرج‌اللهی، مهران و دهباشی شریف، فروزان (۱۳۸۹). *رشد آموزش از راه دور در ایران و جهان*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

کریمیان، زهرا؛ کجوری، جواد؛ لطیفی، فرزاد و امینی، میترا (۱۳۹۰). مدیریت دانشگاهی و پاسخ‌گویی؛ ضرورت استقلال و آزادی علمی از دیدگاه اعضای هیئت علمی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۱ (۸)، ۸۵۵-۸۶۳.

گویا، زهرا و قدکساز خسروشاهی، لیلا (۱۳۸۶). تبیین جدیدی برای تمرکز و عدم تمرکز در ایران. *فصلنامه مطالعات برنامه درسی*، ۱ (۴)، ۱۷-۲۸.

ورندزد، هیرش و لوکای، وبر (۱۳۸۱). *چالش‌های فراروی آموزش عالی در هزاره سوم؛ ترجمه گروه مترجمان*. تهران: دانشگاه امام حسین.

یمنی‌دوزی سرخابی، محمد (۱۳۸۸). *رویکردها و چشم‌اندازهای نو در آموزش عالی*. تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

- Dewey, P. & Duff, S. (2009). Reason before passion: Faculty views on internationalization in higher education. *Higher Education*, 58 (4), 491-504.
- Estermann, T.; Nokkala, T. & Steinel, M. (2011). *University autonomy in Europe II*. The Scorecard. Brussels: European University Association.
- Friedrich, P. E. (2013). *University autonomy and professorial recruitment, a case study at the department of economic and social history at the University of Vienna*. Master thesis of Philosophy in higher education at department of education, Faculty of educational sciences. University of Oslo.
- Fumasoli, T.; Gornitzka, A. & Maassen, P. (2014). *University autonomy and organizational change dynamics*. Retrieved from http://www.researchgate.net/profile/Tatiana_Fumasoli/publication/266949218
- Pouris A. & Pouris A. (2010). Competing in a Globalising World: International Ranking of South African Universities. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2, 515-520
- Varghese, N. V. & Martin, M. (2014). Governance reforms in higher education: a study of institutional autonomy in Asian countries. *International Institute for Educational Planning*. Retrieved from <http://hdl.voced.edu.au/10707/304928>
- Williams, S. (2008). *Internationalization of the Curriculum: A Remedy for International Students' Academic Adjustment Difficulties?* (Doctoral dissertation, Memorial University of Newfoundland).
- Yu-Ching, F. H. (2014). *Analyzing Choices of University Autonomy in Taiwan-A Case Study of Faculties' Pay*. Taiwan: European Research Center on Contemporary.